

Erwin Panofsky

Erwin Panofsky, poznati njemački i američki povjesničar umjetnosti, rođio se 30. ožujka 1892. u Hamburgu, u Njemačkoj, i stekao doktorat iz filozofije na Sveučilištu u Freiburgu 1914. Godine 1921. postao je privatni docent na Sveučilištu u Hamburgu, a od 1926. pa dok, 1933., nije bio prisiljen napustiti položaj pod pritiskom nacistā, bio je ondje i profesor umjetnosti. Pošto je emigrirao u SAD, do 1935. predaje na Sveučilištu u New Yorku, kad prelazi na Institute for Advanced Study na Princetonu kao redoviti profesor. Premda je umirovljen 1962., nastavlja predavati na Sveučilištu u New Yorku i Princetonu sve do smrti 14. ožujka 1968.

Još na početku znanstvene karijere, pod utjecajem Abyja Warburga (1866-1929), njemačkoga povjesničara umjetnosti, iz židovske bankarske obitelji, tvorca ugledne Werburgove biblioteke (danasa u Londonu), i Ernsta Cassirera (1874-1945), njemačkoga filozofa i, uz ostala djela, pisca četverosveščane *Filozofije simboličnih oblika (Philosophie der symbolischen Formen)*, 1923-1929., počinje se sustavno baviti ikonološkim studijama. Iz toga doba potječe rad *Dürerova Melancolia* (1926), što ga je napisao u suradnji s Fritzom Saxlom.

U uvodu *Ikonoloških studija* (1939) vlastiti istraživački postupak u proučavanju umjetničkog djela razlaže na tri temeljna sloja. Prvi je sloj identifikacija primarne ili tematske građe, koja se sama dijeli na činjeničnu (faktualnu)

i izraznu (ekspresivnu). Jedna obuhvaća prirodna bića i predmete; potonja sve elemente ekspresije. Drugi je sloj sekundarna ili konvencionalna tematska građa, gdje se motivi povezuju s apstraktnim konceptima. Treći je sloj unutarnje značenje ili sadržaj, koji otkriva osnovne stavove neke nacije ili kulturnog razdoblja.

Sintezom njegovih ikonoloških istraživanja smatra se djelo *Značenje u likovnim umjetnostima* (1955). Druga su mu važna djela *Rano nizozemsko slikarstvo* (1953) i *Renesansa i renesansa u zapadnoj umjetnosti* (1960). Značajno mu je i djelo *Perspektiva kao »simbolična forma«* (Die Perspektive als »symbolische Form«), iz 1927., u kojem, na problematici perspektive, izlaže karakterističnu zapadnjačku *volju za oblikom* na građi, podjednako, i likovne umjetnosti i činjenica opće intelektualne povijesti. I ovdje i drugdje, općenita je značajka njegovih teorijskih i historijskih uvida široko prožimanje izvanredno velike filološke spreme, uz poznavanje klasičnih i živih jezika i njihovih kultura, i istančane diskurzivne sposobnosti, tako da se svaki istraženi detalj egzegetski smješta u najširi okvir vremena i prilika.

U knjizi *Idea* (1924), koju su na hrvatski preveli Irena Martinović (njemački tekst) i Boris Nikšić (latinski i talijanski), a informativan pogovor napisala Nadežda Čačinović, te koja je objavljena u Zagrebu 2002., izlaže se kompleksna povijest recepcije Platonovih, i neoplatonističkih, ideja u povijesti umjetnosti, i o promišljanju pojma *lijepoga*, od antike do modernih vremena.

U studiji *Et in Arcadia ego: Poussin and the Elegiac Tradition* (*Et in Arcadia ego: Poussin i elegična tradicija*), iz knjige studija *Meaning in the Visual Arts* (*Značenje u likovnim umjetnostima*), Panofsky prati smisaonu preobrazbu poznate neklasične latinske devize, smisljene tek u 17. stoljeću, od njezine prve pojave preko brojnih

interpretacija u likovnim djelima i u književnosti, sve do našega doba, utvrđujući njezino mnogo starije elegično utemeljenje, koje seže do Vergilijevih *Ekloga* u antici do uskrsnuća, nakon tisuću i pol godina kršćanskoga zaborava, u Sanazzarovoj *Arcadiji* u renesansi. Sve te preobrazbe slijede u sklopu velike tradicije, što ju je uspostavio upravo Vergilije, transformacije Arkadije, surovog predjela središnje Grčke, kako ga opisuje Polibije, u predio »idealnoga kraljevstva savršene radosti i ljestvica«, u kojem se, u sudaru autentične emocionalnosti i nestvarnoga okoliša, prvi put rađa moderno elegično čuvstvo. A sve to u kontekstu Poussinova remek-djela, danas u Louvre...

Marko Grčić